

Från ”salongsanarkismens” dagar

Emil Agge

1921

Anarkismen, denna så ofta avsiktligt och omedvetet förvrängda och beljugna åskådning, som nu är borgarnas fasa har dock en gång haft en stor popularitet, ej blott bland arbetarna, utan även bland bourgeoisens yngre element. Bland litterära och konstnärliga element i de stora kulturländerna märktes under 1880-90-talen en hel rad kända namn med mer eller mindre utpräglad anarkistisk åskådning och i tidens många olika anarkistiska tidningar och tidskrifter återfinnas dessa bland medarbetarna, ej blott i konstnärliga och litterära frågor, utan även i sociala. ja, en hel del speciellt litterära tidskrifter, som voro språkrör för de unga sysselsatte sig ivrigt med anarkismen och dess läror.

Denna, den intellektuella ungdomens sympatiska eller förstående ställning till anarkismen bottnar innerst i de ungas reaktion mot en förgrovd konstnärlig och social materialism, som på det konstnärliga området utmynnade i Zolas *La Terre* (orden) och på det sociala i Marxismen, socialdemokratien med framtidsmålet medelmåttornas massvälde och individens kvävande. Den konstnärliga reaktionen tog sig i synnerhet uttryck i den symbolistiska skolan med Sar Peladon som banérförare. En gren blev i socialt hänseende reaktionärer och troende katoliker, en annan blev radikaler, anarkister med mer eller mindre mystisk religiös anstrykning. sambandet mellan de båda riktningarna var individualitetens hävdande och tog sig politiskt uttryck i kamp mot parlamentarism och militarism. För övrigt var nog innerst inne skillnaden ej så stor. Bägge riktningarna lade snart bort sina "överdrifter" och återvände som förlorade söner till borgarsamhällets kalvstekar. Endast ett fåtal blev en längre tid trogna sina ungdomsideal.

Framför mig ligger en av denna tids anarkistiska publikationer "*La Revue Anarchiste*" som sedan ändrade namn till "*La Revue Libertaire*". Den delade de flesta liknande tidningars öde, att bliva kortlivad. Dålig ekonomi plus myndigheternas ursinniga förföljelser voro därtill orsaken. Denna tidning utgavs var 14:de dag och 13 nummer var allt som utkom från augusti 1893 till mars 1894. Redaktörer voro *Charles Chatel*, *André Ibels* och *Henri Gauche*. Varje nummer om 16 sidor kostade 15 centimer. Det kulörta omslagets främre sida hade i enkel uppställning titel, en sentens: "Samverkan av intelligens och handling för att nå full frihet" samt innehållsförteckning. På 4:e omslagssidan en lista på anarkistiska tidningar över hela världen, i sista numret 52 stycken på 10 olika språk. Ett tidstecken är adressen på den tjeckiska tidningen *Pomsta*, Imprimiere Secrète (hemligt tryckeri).

Listan på medarbetare upptar en hel rad mer eller mindre kända anarkistiska och litterära namn, *Elisée Reclus*, *Bernard Lazare*, *André Ibels*, *L. Malquin*, *S. Mougin*, *A. Veidoux*, *Ch. Chatel*, *A. Gesurier-Livard*, *M. Viochet*, *Lucien Weil*, *V. Barrucand*, *C. Maucclair*, *H. Gauche*, *J. Lafargue*, *Ch. Malato*, *E. Hilde*, *G. Randon*, *Th. Praxis*, *Paul Reclus*, *Seb. Faure*, *H. B. Samuels*, *G. Rossi*, *E. Decrept*, *J. Carrère* m. fl.

Dess redaktion låg – naturligtvis skulle man vilja säga – i hjärtat av Montmartre, artisternas, bohemernas hemvist, vid en trång liten gata, *Rue Gabrielle*.

Artiklarna avhandla allt som kan tänkas, om rösträtten, mot parlamentarismen, mot militarismen och först och sist mot allt tvång, mot staten. Borgarna gisslas med allvar och satir, diktarna besjunga satan och den fria kärleken, de anarkistiska teoretikerna slåss angående individualism och kommunism. Kvickt och vass "skäller" man på socialdemokrater, militärer och poliser, men lämnar prästerna i fred, kanske beroende på att man ej lider av dem.

Att 1880 och 90-talen var tiden för "handlingens propaganda" synes nogsamt på tidningen. Det var den tid då vanliga stölder, dynamitstölder, attentat med mer eller mindre rätt brukades i anarkismens namn och den ena knallen av en bomb eller ett revolverskott hann knappt förtona förrän en ny hördes. Bästa sättet att hämnas en häktad eller straffad attentator var att göra ett nytt attentat, vilket dock tyvärr så ofta träffade oskyldiga. Numera veta vi ju att polisens provokation har en stor skuld i denna tids händelser samt att även en del element, som utan någon rätt kallade sig anarkister, använde sig av dessa stridsmedel. Men det fanns dock obestridligt inom rörelsen ärliga element som gillade och utövade handlingens propaganda. Myndigheterna använde sig naturligtvis av händelserna och indragning av tidningar, arresteringar, husundersökningar, domar till fängelse och avrättningar samt utvisningar voro dagens lösen.

I all synnerhet tog förföljelserna ett oerhört uppsving efter Ravachols beryktade bombattentat i mars 1892. Efter sin avrättning i juli blev han ett slags helgon för en del anarkister och hämndbomberna regnade. 1893 var ett oroligt år, kulminerande i Vaillaints attentat i deputeradekammaren, om vilket förresten *La Revue anarchiste* spydigt skriver och uppräknar en hel del attentat med många dödade och sårade vilka riksdagsmännen gav

fasen; men bums, i helgedomen blir det buller av en fallande bomb, då väcks det ett skri! Hennes Majestät "Folkviljan", som de politiska skojarna älska kalla sig är sårad! Vilket brott!

Nyårsdagen 1894 företogs 2,000 husundersökningar, huvudsakligen hos anarkister och resultatet blev att ett hundratal häktades. Den anarkistiska tidningen Pére Peinard, som redigerades av E. Pouget, blev bl. a. indragen.

Förföljelserna blev allt värre, La Revue anarchiste nämner i sitt nummer av 1 febr. att Jean Grave är på Mazas (Paris Långholmen), att Pére Peinard är indragen, att Henri Gauche efterspanas men döljer sig. En intressant detalj förresten är att man i detta nummer, i den avdelning som motsvarar Brands Gnistor, "Des Faits" mellan varje notis intrycker raden: "Detruisez vos lettres" (Förstör edra brev). Denna gnistavdelning är förresten särdeles belysande för tidningens ställning, notiserna äro roliga, spydiga, satiriska, ja rent av utmanande fräcka. Alltid korta, rakt på sak. Jag skall tillåta mig göra en liten axplockning som är verkligt roande. T. ex.:

– "Dåliga nyheter: General Gourka är tillfrisknad. Drottningens av Sverige hälsotillstånd ger ingen anledning till oro. Nå, det blir väl en annan gång. – Republikanerna arbeta bättre för oss än kejsardömet gjort för dem; vi hoppas att i vår tur behandla dem bättre än de gjorde med kejsardömet. – *Underrättelse*: Dynamitupplaget vid Chennevières är avskaffat. – Bourgeoisien har genom sina poliser gjort oss en visit på nyårsdagen. kanhända vi nästa år kunna återgälda den. – Vi ha haft ledsnaden få höra att zaren mår bättre. I gengäld ha vi nöjet meddela Herr Maxiom du Camps⁽¹⁾ död. – Böhmen. 17 december. 32 kg. dynamit försvann från krutfabriken i Rakovitz. 18 dec. explosion hos Herr Wolf, advokat i Rakovitz. Betydande skador. Ett pris på 500 floriner har utsatts på gärningsmannen. – I Berlin är det 500 marks pris på mordbrännaren hos bankir Friedlaender. – En florin motsvarar 2 mark, därav jämförelsen: 1 Wolf = 2 Friedlaender. – Kapten L... vid 7 infanteriregementet har skjutit sig. Vad betyder det! – Må de trakasserier kamraterna varit utsatta för lära dem en sak: *Då man vill förstöra ett brev, är det ej nog att bränna det, man måste även söndersmula askan!* – En sergeant som kastades ur sadeln, dödades. Finns det anarkister bland hästarna? – En polis, M. Marullas, har skjutit sig. Rädda från glömskan denne hederlige mans namn! – En general som försökt mörda en civil, döms av krigsrätt bestående av 10 generaler. Men då en anarkist spränger ett hus, låter man honom icke dömas av anarkister... – o. s. v."

De så tätt på varandra följande attentaten bedömdes inom anarkistiska kretsar högst olika. En del, däribland kretsen kring La Revolte, Jean Grave, Reclus, Krapotkin m. fl. togo avstånd, men dock med betonande på samhällets stora skuld, medan andra, t. ex. Pére Peinard och La Revue anarchiste mer eller mindre öppet förhållade attentaten och deras gärningsmän. Belysande för deras ställning är tvenne artiklar om attentat begångna av Paulino Pallas och Léon Leauthier. Den förra börjar så:

"Söndagen den 24 sistlidne september (1893) passerade marskalk Martinez Campos i spetsen för sin stab Barcelonas gator på väg till en truppöf. En arbetare som stod bland de nyfikna drog under sin blus fram tvenne bomber, kastade dem mot marskalken och ropade: "Leve anarkismen!" Två generaler, en adjutant och två poliser sårades, en gendarm och en häst (Campos') dödades. Vi beklaga hästen. Rörande Campos drog han sig ur spelet rätt bra. Det är värre.

Den oförvägne kamraten häktades och dömdes till döden. Hans namn är Paulino Pallas. Han är trettioett år och efterlämnar hustru och tre barn i nöd. – – – Ravachol och Pallas ha bevisat en god omdömesförmåga genom att rikta sina angrepp mot bäraren av domardräkten och bäraren av sabeln, mannen som dömer och mannen som dödar. – – – Pallas fusiljerades 6 okt. han dog frimodigt. *Henri Gauche*".

Om Leauthier heter det i en artikel, även av Henri Gauche: "Revolten växer. Hämnden nalkas. Handling följer på handling. Ibland

okända, i Véry, (Restauranten) i Bons-Enfants, (på polisstationen) i Licéo (teatern i Barcelona); ibland lysande, stolt protesterande: Ravachhol, Pallas, Leauthier.

Den sistnämndes handling är särdeles sund: en stor skönhet utstrålar – av handlingen i sig själv, av de omständigheter som föregingo den – och av den anklagades utomordentliga hållning. –"

hans handling framdrevs av arbetslöshet och hunger och han ville inte svälta ihjäl utan att protestera.

han gick in på en restaurant, satte sig att äta gott för francs 10:85 (mycket pengar 1893!) och betalade ej. Då han krävdes sade han att han inga pengar hade och då värden förebrädde honom att ha ätit så gott och druckit

⁽¹⁾ Maxim du Camp var en känd reaktionär författare till ett arbete om Pariskommunen.

champagne svarade han: "Champagne, ja varför inte, borgarna dricka det ju. – ja, men de betala. – Ja, men var har de tagit pengarna?"

Dagen efter gick han in på en annan restaurant och stötte sin skomakarekniv i en ordensprydd herre, som han ej kände, men som råkade vara Serbiens minister Georgowitch.

Han gick, ingen tordes hejda honom. Men han flydde ej utan inställde sig hos polisen. Där förklarar han sig stolt över sin hämnd som utövats med hans arbetsverktyg. Vid förhöret är han lugn och bestämd, erkänner sig vara anarkist men förnekar att ha medbrottslingar. Sebastian Faure uttalade sig för en tidning, att han fann Léauthiers handling mycket vacker och mycket nyttig.

Bland artiklarna är isynnerhet anmärkningsvärd en diskussion om individualismen. Däri deltog Paul Réclus, som då förresten efterspanades för attentat i Vaillaints attentat, Ch. Malato, H. B. Samuels, redaktör för den engelska tidningen Commonweal.

Varje nummer har en avdelning för litteratur- och teaterrecensioner samt en översikt av en del tidskrifters innehåll, vilken bjuder mycket av intresse i hänseende till de intellektuellas välvilliga uppfattning om anarkismen. Tvenne artiklar avhandlar den anarkistiska kolonien Cecilia i Brasilien, dit ett antal italienska arbetare avreste 1890, för att börja ett nytt liv på kommunistisk grundval. Företaget hade en tid framgång men ankomsten av flera utvandrare, varav många ej anarkister, orsakade så småningom att enigheten upphörde och kolonien förföll.

De 13 tidningsnumren skulle kunna ge stoff till betydligt mera än dessa rader, men får det anförda vara nog och kan som jag hoppas bli ett ringa bidrag till historien om en tid som svunnit, en tid som väl i sin dåtida gestaltning aldrig kommer igen. Men den popularitet anarkismen då hade hoppas vi dock skall återkomma och förökas, fast djupare förankrad i människornas känsla och tanke.

Det Anarkistiska Biblioteket

Emil Agge
Från "salongsanarkismens" dagar
1921

Röda Fanor, aug. 1921

www.anarkistiskabiblioteket.se